

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Албул С. В., Корнієнко М. В.

*«Знання наперед не можна отримати від богів і демонів.
Знання про супротивника можна отримати лише від людей».
Сунь-Цзи. «Мистецтво війни»¹.*

ВСТУП

Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні на тлі повномасштабної військової агресії з боку російської федерації, надання нашій державі статусу кандидата на членство в Європейському Союзі обумовлюють необхідність та важливість реформ та перетворень у всіх сферах соціального буття. Не виключенням є і сфера правоохоронної діяльності, яка слугуватиме вирішенню завдань реалізації державних гарантій забезпечення прав і законних інтересів громадян.

Правоохоронна система будь-якої держави складна і багатоелементна. Серед її складових особливе місце займають поліцейські органи, що входять до складу сектору безпеки. У свою чергу, забезпечення внутрішньої безпеки держави поліцейськими органами здійснюється виключно притаманними їм засобами і методами. Одним з чисельних методів поліцейської діяльності є використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності.

Фраза, яку ми винесли в якості епіграфу, належить видатному діячу Стародавнього Китаю Сунь-Цзи, який зробив значний внесок у формування світової військової науки. Примітно, що більшість положень його трактату «Мистецтво війни» до теперішніх часів застосовуються не тільки у військовій справі, але і в оперативно-

---

¹ Сунь-Цзи. Мистецтво війни. К.: Андронум, 2021. С. 24.

розшукової діяльності поліцейських органів в частині використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності².

Конфіденційне співробітництво в діяльності поліцейських органів – інститут з давньою історією, особливими принципами, напрямками застосування та, разом із тим, із специфічною морально-етичною складовою. Полярне ставлення у суспільстві щодо сутності та етичності конфіденційного співробітництва обумовлює його різнопланову нормативно-правову регламентацію у більшості держав. За нашим переконанням, з впевненістю можна стверджувати про наявність національних традицій щодо ставлення до інституту конфіденційного співробітництва. Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з питань протидії злочинності дає підстави стверджувати, що, не дивлячись на тривалий час існування та функціонування інституту конфіденційного співробітництва, ще багато питань залишаються недостатньо або лише частково дослідженими. Серед таких проблемних питань, що так чи інакше стосуються інституту конфіденційного співробітництва, можна виокремити філософські, морально-етичні, історичні, психологічні, нормативно-правові, організаційні, тактичні, соціально-економічні, структурно-функціональні, безпекові тощо³.

У вітчизняній науці питанням конфіденційного співробітництва у протидії злочинності були присвячені розробки таких вчених, як Л.І. Аркуша, Б.І. Бараненко, Г.М. Бірюков, В.І. Василичук, М.Л. Грібов, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, Б.А. Керницький, О.І. Козаченко, В.А. Некрасов, Д.Й. Никифорчук, С.В. Пеньков, С.І. Пічкурєнко, М.А. Погорецький, В.В. Редька, Е.В. Рижков, М.Б. Саакян, І.В. Сервецький, М.В. Стацак, В.Є. Тарасенко, І.А. Федчак, В.В. Шендрік. За різні часи роботи вказаних вчених розкривали окремі питання вказаної проблеми. Однак, з плином часу, зі зміною законодавства певні напрацювання об'єктивно втрачали свою актуальність. Доводиться констатувати, що за часи незалежності України непоодинокі спроби приведення правової бази

---

² Албул С. В. Вплив військового мистецтва Стародавнього Китаю на становлення теорії оперативно-розшукової діяльності. *Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії наркозлочинності*: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (14 травня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 14–18.

³ Албул С. В. Євроінтеграційний акцент нового кримінально-процесуального законодавства України: новели та вади. *Актуальні проблеми європейської інтеграції*: збірник статей з питань європейської інтеграції та права. Вип. 10. Одеса: Фенікс, 2012. С. 141.

у галузі оперативно-розшукової діяльності до європейських та світових стандартів стикалися з перепонами бюрократичної системи та застарілими догмами радянських часів.

На сьогодні, враховуючи позитивні кроки євроінтеграційних процесів в Україні, компаративний аналіз та дослідження питань можливості імплементації зарубіжного досвіду правового регулювання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності потребують, за нашим переконанням, подальших ґрунтовних наукових розробок.

1. Правове регулювання використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні

Сучасні довідкові видання трактують визначення «конфіденційного співробітництва» як законодавчо визначену діяльність прокурорів, слідчих, працівників оперативних підрозділів з іншими особами, які в межах кримінального провадження та під час здійснення оперативно-розшукової діяльності добровільно надають допомогу на умовах конфіденційності або залучені до проведення оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому, конфіденційне співробітництво може використовуватися як за ініціативою правоохоронного органу, так і за ініціативою осіб, які на умовах конфіденційності добровільно вирішили надати допомогу правоохоронним органам⁴. У свою чергу, конфіденційність – (від англ. *confidentiality*) це властивість не підлягати розголошенню, довірливість, секретність, суто приватність⁵.

В Україні права регламентація конфіденційного співробітництва громадян з правоохоронними органами у протидії злочинності має традиційну для країн пострадянського простору історію становлення та розвитку. Існуючи у площині наукової парадигми оперативно-розшукової діяльності, інститут конфіденційного співробітництва «відчуває на собі» всі недоліки чинного законодавства. До моменту прийняття Верховною Радою України у 1992 році Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» сама така діяльність та її невід’ємна складова – інститут конфіденційного співробітництва, перебували поза правового поля. Організаційно-тактичні аспекти такої діяльності регламентувалися

---

⁴ Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник / Уклад.: С. В. Албул. Одеса: Астропринт, 2017. С. 57.

⁵ Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 36.

виключно відомчими нормативними актами з грифами обмеженого доступу тих державних органів, які були наділені правом її здійснювати. Процесуальне законодавство взагалі не містило згадування про можливість використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності⁶. Фактично вся оперативнорозшукова діяльність на рівні законодавства врегульована не була⁷. Демократична правова сутність ієрархії нормативно-правових актів (Конституція – закон – підзаконний акт) була спотворена. Конституційні норми, а також норми законодавства не містили будь-якого згадування про соціальну користь, позитивність та регламентованість конфіденційного співробітництва. Це, безсумнівно, призводило до чисельних порушень прав громадян, обмеження засобів контролю за такою діяльністю, переформатування правоохоронної системи держави у систему репресивну.

На теперішній час конституційні засади конфіденційного співробітництва закріплені у ст. 34 Конституції України, відповідно до норм якої кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір⁸. Базуючись на конституційних нормах, з прийняттям 18 лютого 1992 року Закону України «Про оперативнорозшукову діяльність» інститут конфіденційного співробітництва вперше отримав формальне законодавче закріплення. Вказуючи на ознаку лише формального закріплення, ми маємо на увазі його усічений характер. Навіть той факт, що на сьогодні до вказаного, базового закону було внесено значну кількість змін та доповнень, саме інституту конфіденційного співробітництва такі новели не торкалися. На сьогодні, на нашу думку, окремі питання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності регламентуються статтями 1, 8, 11 та 13 Закону України «Про

---

⁶ Larysa Arkusha, Maksym Kormiienko, Anastasiia Berendieieva. Criminal activity in Ukraine in the light of current conditions. *Amazonia Investiga* . 2019. Vol. 8. Núm. 24. P. 388.

⁷ Албул С. В. Домінуючі мотиви конфіденційного співробітництва в умовах сучасних змін у соціальній стратифікації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 1. С. 28–30.

⁸ Албул С. В. Євроінтеграційний акцент нового кримінально-процесуального законодавства України: новели та вади. *Актуальні проблеми європейської інтеграції*: збірник статей з питань європейської інтеграції та права. Вип. 10. Одеса: Фенікс, 2012. С. 139.

оперативно-розшукову діяльність»⁹. Перш за все, сутність конфіденційного співробітництва розкривається через визначення завдань оперативно-розшукової діяльності. Такими на законодавчому рівні (ст. 1 вказаного закону) визначені пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави¹⁰. Інакше кажучи, сутність конфіденційного співробітництва, як невід’ємної складової оперативно-розшукової діяльності, має саме пошукове та інформаційне спрямування.

Норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у ст. 8 закріплюють вичерпний перелік прав підрозділів, яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Саме у цій нормі міститься пряма вказівка на право оперативних підрозділів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності визначених підстав використовувати конфіденційне співробітництво. Так, п. 13 ст. 8 надає право мати гласних і негласних позаштатних та штатних працівників. У свою чергу, п. 14 ст. 8 закріплює право використовувати конфіденційне співробітництво. При цьому, таке співробітництво має здійснюватися згідно з положеннями ст. 275 Кримінального процесуального кодексу України¹¹. За нашим переконанням, вказані норми (п. 13 та п. 14 ст. 8) є доволі суперечливими. По-перше, гласні і негласні штатні та позаштатні працівники на конспіративній, конфіденційній основі реалізують завдання оперативно-розшукової діяльності. Отже, конфіденційне співробітництво є сутністю їх діяльності. Тому, ми вважаємо, що положення п. 14 ст. 8 фактично дублюють положення п. 13 вказаної норми. Ми розуміємо, що внесення до ст. 8 пункту 14 було обумовлено прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України. Але, на нашу думку, чітка різниця між оперативно-розшуковою та кримінальною процесуальною діяльністю дає підстави стверджувати про недоречність та

---

⁹ Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

помилковість регламентації оперативно-розшукової діяльності нормами кримінального процесуального законодавства. Одночасно, як бачимо, норми базового закону, закріплюючи право оперативних підрозділів використовувати конфіденційне співробітництво, взагалі не містять посилань на можливі напрями такого використання, обмежуючись тільки згадуванням загальних завдань оперативно-розшукової діяльності.

Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», регулюючи питання соціального і правового захисту осіб, які залучаються до конфіденційного співробітництва, декларує, такі особи перебувають під захистом держави. Okремо передбачена можливість документального оформлення конфіденційного співробітництва з оперативним підрозділом. За бажанням осіб таке співробітництво може бути оформлено письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності¹². При цьому, на законодавчому рівні закріплено, що співробітництво особи з оперативним підрозділом зараховується до її загального трудового стажу в разі укладення з нею трудової угоди. А в разі, якщо у зв'язку з виконанням такою особою завдань оперативно-розшукової діяльності настала її інвалідність або смерть, на неї поширюються пільги, передбачені у таких випадках для працівників оперативних підрозділів. Разом із тим, слід зазначити, що на практиці такі угоди свого реального застосування не знайшли, залишившись виключно декларативними приписами, що, безсумнівно, є суттєвою перепорою для мотивації громадян¹³.

Принагідно слід зазначити, що у ст. 11 вказаного правового акту законодавець дещо фрагментарно закріпив і певні обов'язки осіб, які на конфіденційній основі співробітничать з оперативними підрозділами. Зокрема, йдеться про те, що особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома під час конфіденційного співробітництва. Факт розголошення такої таємниці може тягнути за собою відповідальність відповідно до чинного законодавства, крім

---

¹² Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

¹³ Албул С. В. Домінуючі мотиви конфіденційного співробітництва в умовах сучасних змін у соціальній стратифікації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 1. С. 29.

випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини¹⁴.

Доречно зазначити, що законодавець у нормах базового закону «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає чіткі умови щодо заборони залучення до конфіденційного співробітництва певної категорії осіб, професійна діяльність яких пов'язана із обробленням та збереженням професійної таємниці, в разі, якщо таке співробітництво буде пов'язано з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру. До таких категорій віднесено медичних працівників, адвокатів, нотаріусів, священнослужителів та журналістів¹⁵.

Продовжуючи дослідження сучасного стану правового регулювання використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні, необхідним є аналіз ще одного правового акту, який було прийнято Верховною Радою нашої держави ще у 1993 році. Це Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Визначаючи поняття організованої злочинності, окреслюючи систему органів, які здійснюють боротьбу з нею, їх функціональне призначення та повноваження, напрями інформаційного, фінансового, матеріально-технічного та науково-дослідного забезпечення боротьби з організованою злочинністю, серед іншого, зазначений правовий акт містить цікаві, з огляду на предмет нашого дослідження, положення.

Стаття 13 «Використання негласних співробітників» та стаття 14 «Використання учасників організованих злочинних угруповань у боротьбі з організованою злочинністю» Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», фактично доповнюючи норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», розкривають та легалізують правове поле для використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності. Зазначеними нормами закріплюється, що оперативні підрозділи при здійсненні боротьби з організованою злочинністю, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, можуть залучати *штатних та нештатних негласних співробітників* (курсив наш – Автори), які вводяться під легендою прикриття в

---

¹⁴ Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

¹⁵ Там само.

організовані злочинні угруповання в порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України¹⁶. Як видно з вищеведеного положення, в тексті закону є розбіжності в термінологічному визначенні. Якщо Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперує поняттям «гласних і негласних штатних та позаштатних працівників»¹⁷, то Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» вказує на «штатних та нештатних негласних співробітників»¹⁸. Зрозуміло, що з точки зору організації і тактики протидії злочинності ці поняття є тотожними, але з точки зору суто юридичної техніки такі недоліки мають підлягати усуненню.

Слід зазначити, що вперше на законодавчому рівні в нормах Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» закріплено і певні організаційно-тактичні аспекти використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності, що дійсно є таким, що відповідає практиці Європейських країн. Зокрема закріплено, що за наявності відомостей про організовану злочинність, в організовані злочинні угруповання на підставі письмового доручення під легендою прикриття можуть впроваджуватися негласні працівники оперативних підрозділів. Виконуючи завдання у складі організованого злочинного угруповання, законом негласному працівнику надано право вступати в трудові, цивільно-правові та інші відносини. При цьому, шкода або збитки, завдані діями негласного працівника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету. Негласний працівник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідними для виконання доручення. Окремо в нормах закону закріплено, що питання діяльності негласних співробітників, соціальні та інші гарантії для них регулюються Положенням про негласного співробітника

---

¹⁶ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30. 06. 1993 № 3341-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

¹⁷ Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

¹⁸ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30. 06. 1993 № 3341-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Окремі тактичні питання щодо використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності розкриті у ст. 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Саме ця норма передбачає можливість залучення та використання учасників організованих злочинних угруповань у протидії злочинності. При цьому, такий учасник організованого злочинного угруповання, який був залучений оперативними підрозділами, може бути «частково або повністю звільнений від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, якщо він у процесі оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування чи судового провадження сприяє викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними кримінальних правопорушень, притягненню винних до відповідальності, відшкодуванню шкоди фізичним чи юридичним особам або державі»¹⁹.

У зв'язку з цим доречно звернути увагу і на те, що чинне кримінальне законодавство України виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації відносить до переліку обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння (ст. 43 Розділу VIII Кримінального кодексу України)²⁰. Зокрема закріплюється, що «не є кримінальним правопорушенням вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх кримінально протиправної діяльності. Особа... підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєданого з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або

---

¹⁹ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30. 06. 1993 № 3341-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

²⁰ Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print> (дата звернення 25.08.2022).

настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків»²¹. При цьому, особа, яка у складі організованої групи чи злочинної організації умисно вчинила особливо тяжкий злочин, поєднаний з насильством над потерпілим, або тяжкий злочин, пов'язаний із спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків, не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин²². За нашим переконанням, саме таким чином законодавець підтверджує соціальну позитивність конфіденційного співробітництва у протидії злочинності та надає додаткові мотиваційні гарантії з боку держави.

Суттєвим, але доволі спірним кроком у правовому регулюванні використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності стала спроба процесуалізації цього інституту. Мова йде про норми ст. 272 та ст. 275 Глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» Кримінального процесуального кодексу України²³. Так у процесуальному законодавстві в якості самостійних процесуальних дій за кримінальним провадженням передбачені виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), а також використання конфіденційного співробітництва (ст. 275), тобто те, що раніше відносилось виключно до прерогативи оперативно-розшукової діяльності.

Після набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України у 2012 році і дотепер серед науковців та практиків точаться суперечки щодо надмірною процесуалізації оперативно-розшукової діяльності, її переформатування у негласні слідчі (розшукові) дії, фактичне позбавлення оперативно-розшукової діяльності принципу наступальності та формування забезпечувальної функції оперативних підрозділів. Все це, за нашим переконанням, стосується

---

²¹ Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print> (дата звернення 25.08.2022)

²² Корнієнко М. В. Особливості встановлення ознак організованих злочинних угруповань. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 15.

²³ Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення 25.08.2022).

і віднесення інституту конфіденційного співробітництва у площину кримінального процесуального права.

У ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України закріплено, що «під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу. Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування»²⁴. Разом із тим, в теорії і практиці оперативно-розшукової діяльності впровадження у злочинне середовище штатних та/чи позаштатних негласних працівників є дуже складною спеціальною операцією тактичного або стратегічного рівня. Над її підготовкою працює велика кількість фахівців, а сама підготовка може перевищувати термін в шість місяців, встановлений нормами Кримінального процесуального кодексу.

У свою чергу, стаття 275 Кримінального процесуального кодексу України надає право слідчому під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва, а також залучати осіб, які конфіденційно співробітничать з правоохоронними органами, до проведення негласних слідчих (розшукових) дій²⁵. Необхідно наголосити, що ця правова норма залишається лише декларативною. На практиці працівники органів досудового розслідування не реалізують надане їм право, а використання конфіденційного співробітництва залишається прерогативою оперативних підрозділів.

---

²⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення 25.08.2022).

²⁵ Там само.

Необхідно зупинитися і на питаннях правової регламентації убезпечення осіб, які під час конфіденційного співробітництва брали участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ч. 2 ст. 256 КПК України, такі особи можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб відбувається із забезпеченням таємниці відомостей щодо них та застосуванням заходів безпеки, передбачених чинним законодавством²⁶.

Значну проблему в частині правового регулювання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні становлять відомчі нормативні акти державних органів, яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, невід'ємною складовою якої є конфіденційне співробітництво, надано виключно оперативним підрозділам:

- Національної поліції – підрозділам кримінальної та спеціальної поліції;

- Державного бюро розслідувань – оперативним, оперативно-технічним, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;

- Служби безпеки України – оперативним підрозділам Центрального управління, регіональних органів та органів військової контролю розвідки;

- Служби зовнішньої розвідки України – агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки;

- Державної прикордонної служби України – розвідувальному органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), підрозділам забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковим та оперативно-технічним;

- управління державної охорони – підрозділам оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

- органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;

- розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативним, оперативно-технічним, власної безпеки;

---

²⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення 25.08.2022).

– Національного антикорупційного бюро України – детективам, оперативно-технічним, внутрішнього контролю;

– Бюро економічної безпеки України – підрозділам детективів, оперативно-технічним підрозділам²⁷.

Значна кількість оперативних підрозділів самостійних державних органів породжує велику кількість локальних відомчих нормативних актів, які доволі часто (якщо не завжди) не узгоджені один з одним і враховують виключно функціональне призначення самих суб'єктів оперативно-розшукової діяльності. Крім цього, всі ці відомчі нормативні акти окремих суб'єктів є документами з грифами обмеженого доступу, адже містять конкретні організаційні та тактичні аспекти конфіденційного співробітництва, що відноситься до державної таємниці. Процедурно питання конфіденційного співробітництва є занадто ускладненими з точки зору паперового документообігу (справи, рапорти, довідки, вимоги, картки тощо) і не завжди сприяють дотриманню принципу конспірації.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в Україні правова регламентація конфіденційного співробітництва у протидії злочинності на теперішній час є доволі розгалуженою та багаторівневою. Спроби звести її у межах процесуального права, за нашим переконанням, очікуваного позитивного результату не надали. Як наслідок, в цілому результативність використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності суттєво знижується. Враховуючи Євроінтеграційні прагнення нашого суспільства і держави, доречним, за нашим переконанням, є звернення та вивчення зарубіжного, зокрема Європейського, досвіду правової регламентації конфіденційного співробітництва у протидії злочинності.

2. Аналіз досвіду правового регулювання використання конфіденційного співробітництва у країнах Європейського Союзу

Як слушно зауважують науковці, «невід'ємним елементом вдосконалення будь-якої діяльності, зокрема правоохоронної, є використання досвіду інших держав»²⁸. У цьому сенсі ми

---

²⁷ Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

²⁸ Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 228.

підтримуємо точку зору в тому, що підвищення ефективності правового регулювання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні, з-поміж іншого, має ґрунтуватися і на запозиченні позитивного іноземного досвіду. Враховуючи, що на сьогодні Україна отримала статус кандидата у члени Європейського Союзу, а також той факт, що серед напрямів інтеграції нашої держави у Європейське співтовариство виокремлено поширення співпраці та взаємодії у протидії злочинності, зокрема незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, корупційним проявам, тероризму, легалізації (відмиванню) коштів, здобутих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, злочинам загальнокримінальної спрямованості тощо, доречним, за нашим переконанням, дослідити окремі аспекти правового регулювання використання конфіденційного співробітництва у деяких країнах Європейського Союзу, а саме у Італійській Республіці, Литовській Республіці, Республіці Польща, Федеративній Республіці Німеччина, Французькій Республіці та Чеській Республіці.

Слід наголосити, що, навіть перебуваючи в єдиній правовій площині Європейського Союзу, питання правової регламентації використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності у вищевказаних державах позбавлені єдності та мають певні відмінності. В Республіці Польща організаційні аспекти та напрями використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності регламентуються Законом «Про поліцію», а також відомчими нормативними актами Голови поліції. При цьому, на законодавчому рівні регламентуються лише загальні питання конфіденційного співробітництва, тоді як відомчими нормативними актами, так як і в Україні, конкретизуються питання організації і тактики.

Відповідно до вказаних нормативно-правових актів в Республіці Польща, як, зокрема і в Україні, правоохоронними органами негласні працівники поліції залучаються до заходів з протидії всім видам злочинів, що, на наш погляд, є вірним і виправданим. Разом із тим, негласні працівники, у зазначеному контексті, залучаються лише для здобуття необхідної первинної оперативної інформації. У випадках необхідності проведення спеціальних операцій з впровадження негласних працівників у злочинне середовище, передбачено дещо інший порядок По-перше, таке впровадження негласних працівників дозволяється виключно у випадках, коли іншими заходами отримати інформацію та/чи докази є об'єктивно неможливим. По-друге, дозвіл

на використання негласних працівників у оперативному впровадженні надається виключно Генеральним прокурором та Міністром внутрішніх справ. На наш погляд, такий підхід дещо ускладнює процес організації проведення оперативно-розшукових операцій із залученням негласних працівників. Примітно, що за результатами проведення операцій з використанням конфіденційного співробітництва, негласні працівники, які були впроваджені у злочинне середовище, виступають у судових засіданнях як свідки, не змінюючи персональних даних. Однак, такі дані до сторони захисту не доводяться²⁹.

У Чеській Республіці питання використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності регламентовано на законодавчому (кодифікованому) та відомчому нормативному рівнях, що в цілому нагадує вітчизняні підходи. На законодавчому рівні організаційні питання конфіденційного співробітництва закріплено у нормах кримінально-процесуального законодавства Чеської Республіки. У свою чергу, організаційно-тактичні аспекти деталізовано у відомчих нормативних актах Міністерства внутрішніх справ – наказах та інструкціях³⁰. Слід зазначити, що в цілому підходи до використання конфіденційного співробітництва у Чеській Республіці схожі з підходами, які існують у Польській Республіці. Але є і певні особливості. Правові акти передбачають можливість використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинам, залежно від ступеню їх тяжкості, а саме – для розкриття злочинів, за які кримінальним законодавством передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більш ніж вісім років, або у разі випадків, передбачених у ратифікованих міжнародних угодах³¹.

Ініціативне використання негласних працівників для отримання оперативної інформації не потребує будь-яких дозволів. У свою чергу, залучення негласних працівників для впровадження у злочинне середовище, а також для участі у операціях здійснюється на підставі дозволу судді територіального суду з наглядом

---

²⁹ Никифорчук Д. Й., Матвійчук В. В., Савченко А. В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник. К.: НАВСУ, 2004. С. 20.

³⁰ Бандурка О. М., Манжай О. В., Перепелиця М. М., Шендрик В. В. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія. Харків: Золота міля, 2013. С. 116.

³¹ Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 237.

прокурора. При цьому, повноваження прокурора поширюються і на визначення наявності або відсутності підстав для таких заходів. Свій висновок прокурор надсилає до територіального суду, а суддя, спираючись на наявність або відсутність законних підстав, приймає остаточне рішення щодо надання дозволу.

Слід наголосити, що у більшості країн Європейського Союзу використання правоохоронними органами конфіденційного співробітництва є можливим лише у протидії та під час розслідування конкретних видів злочинів³². У цьому сенсі, в Україні відсутні такі законодавчі обмеження, що, за нашим переконанням, є доволі позитивним аспектом, адже дозволяє виявляти наміри кримінально-активних осіб ще на стадії готування будь-яких кримінальних правопорушень.

У Французькій Республіці використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності регламентується на рівні кодифікованого законодавства – Кримінального процесуального кодексу. Наявні відомчі нормативні акти (поліцейські інструкції) містять переважно норми стосовно окремих аспектів підготовки та тактики використання негласних працівників. Такі акти дозволяють працівникам оперативних підрозділів поліції ініціативно використовувати негласних працівників для отримання первинної інформації про злочини, що готуються. У свою чергу, так як і в більшості країн ЄС, використання потенціалу конфіденційного співробітництва під час впровадження негласних працівників до складу організованих злочинних угруповань та/чи під час проведення складних агентурних операцій регламентується виключно кримінально-процесуальним законодавством Французької Республіки³³. При цьому, такі заходи дозволяються виключно для документування та розкриття злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, припинення злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, а також виявлення та припинення фактів торгівлі людьми.

Під час досудового розслідування впровадження негласного працівника здійснюється за наявності дозволу прокурора або суду.

---

³² Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 235.

³³ Никифорчук Д. Й., Матвійчук В. В., Савченко А. В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник. К.: НАВСУ, 2004. С. 32.

Суддя, який надав дозвіл, здійснює подальший контроль за проведенням вказаних заходів. Залежно від перебігу самої операції суд може зупинити її на будь-якій стадії, якщо вважає, що підстави для її продовження відсутні. Одночасно, слід зазначити, що термін дії дозволу (тобто, формальний термін самої операції) не може перевищувати чотири місяці. За нашим переконанням, такі часові обмеження об'єктивно не можуть сприяти повноті виконання завдань з протидії злочинності.

Питання конфіденційного співробітництва з правоохоронними органами та використання негласних працівників у Італійській Республіці чітко регламентовано спеціальним законом, а також кримінальним-процесуальним законодавством. Доречно наголосити, що такі заходи, як впровадження у злочинне середовище та/або спеціальні агентурні операції дозволяються виключно для документування злочинної діяльності осіб та груп, які планують або вчинюють злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, вибухових пристроїв та речовин, боєприпасів, наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та за фактами легалізації (відмивання) коштів, здобутих злочинним шляхом³⁴. Заходи з використанням конфіденційного співробітника у таких випадках здійснюються за дозволом прокурора під судовим контролем. Використання конфіденційного співробітництва у Італійській Республіці допускається у випадках, коли іншим чином та іншими заходами неможливо або досить складно досягти цілей кримінального переслідування.

Цікавим, на наш погляд, є досвід Литовської Республіки щодо правової регламентації конфіденційного співробітництва. У 2012 році Сеймом Литовської Республіки було прийнято Закон «Про кримінальну розвідку»³⁵. Після набрання чинності у 2013 році цей закон фактично замінив всі нормативні акти з питань оперативно-розшукової діяльності. Таким чином, інститут конфіденційного співробітництва у протидії злочинності було віднесено до категорії кримінальної розвідки. Серед значної кількості питань, вказаний закон, зокрема, регламентує такі напрями використання конфіденційного співробітництва, як: використання технічних

---

³⁴ Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 235-236.

³⁵ Албул С. В. Досвід країн Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської Республіки). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 11.

засобів, таємний огляд поштових відправлень та документів, контроль поштових відправлень та виїмка, таємний контроль листувань та іншої комунікації; таємне проникнення до житла особи, службові та інші приміщення, закриті території, транспортні засоби; імітація злочинної діяльності; спостереження; легендування агентурної діяльності тощо³⁶. При цьому, серед завдань, які вирішуються завдяки конфіденційному співробітництву, виділяють: превенцію злочинної діяльності; виявлення злочинної діяльності, а також осіб, які готують, вчинюють або вчинили кримінальні правопорушення; захист від злочинного впливу; встановлення місцезнаходження осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, від відбування покарань; розшук документів, речей, грошових коштів та іншого майна, пов'язаного із злочинною діяльністю. Використання конфіденційного співробітництва та негласних працівників за наявності санкції суду або прокурора застосовується для: негласного проникнення до помешкань осіб, службових та інших приміщень, їх огляду, вилучення для дослідження документів, предметів, матеріалів, інших об'єктів; імітування злочинної діяльності, здійснення контрольованого переміщення товарів, предметів та речовин, візуального спостереження тощо.

Показовим є той факт, що саме Закон Литовської Республіки «Про кримінальну розвідку» визначає категорії негласних осіб, конфіденційне співробітництво з якими здійснюється правоохоронними органами. До таких відносять штатних негласних працівників кримінальної розвідки, тобто співробітників суб'єктів кримінальної розвідки, службова належність яких до відповідних підрозділів є засекреченою та відповідним чином заlegenдованою. У свою чергу, до іншої категорії негласних працівників кримінальної розвідки відносяться повнолітні фізичні особи, які на конфіденційній основі співпрацюють з суб'єктами кримінальної розвідки за умов письмової або усної угоди. Вказані категорії негласних працівників перебувають під захистом держави³⁷.

Найбільш розвиненим, з точки зору правового регулювання, є досвід використання конфіденційного співробітництва у Федеративній Республіці Німеччина. Ми погоджуємося з

---

³⁶ Албул С. В. Досвід країн Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської Республіки). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 12.

³⁷ Там само. С. 13.

твердженням фахівців, які наголошують, що саме Федеративна Республіка Німеччина на сьогодні має найбільш ефективну правоохоронну систему³⁸. Використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності регламентується, як і у більшості країн Європейського Союзу, на двох рівнях – законодавчому та нормативному (відомчому та міжвідомчому). Основні питання організації і тактики негласної роботи, поняття та призначення категорій негласних працівників, принципи та напрями їх використання, етапи залучення, навчання, легендування їх діяльності, документального оформлення закріплені у відомчих та міжвідомчих нормативних актах – настановах, інструкціях та наказах³⁹. Використання негласних працівників не в межах розслідування (отримання первинної інформації, сприяння приведенню інших оперативно-розшукових заходів тощо) може здійснюватися ініціативно працівниками оперативних підрозділів кримінальної поліції та не потребує отримання дозволів. У свою чергу, використання конфіденційного співробітництва під час розслідування регламентується виключно кримінально-процесуальним законодавством та має певні особливості стосовно необхідності отримання дозволів відповідних посадових осіб.

Аналіз першоджерел та наукової літератури дає підстави стверджувати, що у Федеративній Республіці Німеччина використання конфіденційного співробітництва здійснюється трьома основними категоріями негласних працівників – інформаторами, довіреними особами та слідчими під прикриттям⁴⁰. Їх визначення, вимоги, принципи діяльності та напрями використання регламентовані міжвідомчим нормативним актом – «Загальною настановою Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ Федерації та земель про використання інформаторів, довірених осіб та слідчих під прикриттям в межах кримінального переслідування» від 21 грудня 1976 року⁴¹. Слід звернути увагу на те, що така градація в цілому є

---

³⁸ Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 230.

³⁹ Перепелиця М. М., Шендрик А. В. Інститут конфіденційного співробітництва у ФРН. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 116.

⁴⁰ Никифорчук Д. Й., Матвійчук В. В., Савченко А. В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник. К.: НАВСУ, 2004. С. 36.

⁴¹ Gemeinsame Richtlinien der Justizminister/-senatoren und der Innenminister/-senatoren der Länder über die Inanspruchnahme von Informanten sowie über den Einsatz von Vertrauenspersonen (V-Personen) und Verdeckten Ermittlern im Rahmen

аналогічною класифікації негласних працівників, яка тривалий час існує та підтвердила свою дієвість в Україні. Якщо слідчий під прикриттям (в оригіналі «Verdeckte Ermittler»), що, за нашим переконанням може відповідати у даному випадку працівнику оперативного підрозділу кримінальної поліції) це штатний працівник поліції, який виконує завдання під легендою, то дві інші категорії – інформатор та довірена особа – є саме цивільними особами, які залучаються до конфіденційного співробітництва за необхідністю. При цьому, інформатор – це фізична особа, яка на конфіденційній основі надає органам поліції оперативну інформацію за власним бажанням, але не перебувають на обліку. Як правило, таке конфіденційне співробітництво не є систематичним. У свою чергу, довірені особи – це фізичні особи, які систематично, як правило тривалий час, на умовах конфіденційності виконують завдання кримінальної поліції щодо збирання оперативної інформації про злочинну діяльність осіб та груп, беруть участь у інших оперативних заходах та спеціальних операціях⁴². Залучення осіб до конфіденційного співробітництва в якості інформаторів та довірених осіб має відбуватися за умов дотримання таємниці їх персональних даних.

На рівні кримінально-процесуального законодавства у Федеративній Республіці Німеччина регламентуються організаційні питання щодо використання конфіденційного співробітництва під час кримінального переслідування. Відповідно до процесуальних норм таке використання негласних працівників дозволяється під час розслідування лише певних видів злочинів – посягань проти безпеки держави і суспільства; фактів незаконного обігу зброї, вибухових пристроїв та речовин; незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; підроблення грошей або офіційних документів; повторних злочинів та злочинів, вчинених професійними злочинцями або організованими злочинними угрупованнями. У разі розслідування за фактами вказаних злочинів, як правило, приймається рішення про використання конфіденційного співробітництва у вигляді спеціальної поліцейської операції із залученням негласного працівника⁴³. Для проведення такої операції слідчий потребує отримання відповідного дозволу суду або прокурора.

---

der Strafverfolgung. Vom 21. Dezember 1976. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVwV17975> (дата звернення 25.08.2022).

⁴² Перепелиця М. М., Шендрік А. В. Інститут конфіденційного співробітництва у ФРН. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 117.

⁴³ Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 231.

Такий дозвіл є строковим та може бути продовжений у разі необхідності. Негласні працівники під час конфіденційного співробітництва не мають права вчинювати злочини, крім випадків необхідної оборони та крайньої необхідності. Прокурор, який надав дозвіл на проведення операції з використанням негласного співробітника, безпосередньо контролює її проведення, а також узгоджує всі етапи та окремі дії. Окрім цього, під час розгляду справи судом матеріали підлягають судовій перевірці⁴⁴.

На наш погляд, у КПК Федеративної Республіки Німеччина є і певні загрози безпеці негласних працівників. Так, під час розслідування, а також у судовому засіданні особи, які конфіденційно співробітничали з органами поліції, можуть бути допитані як свідки. Персональні дані негласних працівників зберігаються в таємниці. Разом із тим, такі особи повинні повідомляти за яких обставин вони отримали інформацію, що, навіть за умов приховування персональних даних, на наш погляд, є доволі небезпечним.

Законодавчі та відомчі (міжвідомчі) нормативні акти, що регулюють питання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності у Італійській Республіці, Литовській Республіці, Республіці Польща, Федеративній Республіці Німеччина, Французькій Республіці та Чеській Республіці, по різному закріплюють і питання щодо документального оформлення такої діяльності. В цілому, підходи до такого оформлення можна визначити у двох напрямках – паперовому варіанті (справи, картки, звіти тощо), а також у цифровому варіанті з дотриманням заходів конспірації та режиму секретності. При цьому, перевага надається саме цифровому варіанту, який відповідає сучасному стану розвитку суспільства. Паперові документи, у тому числі з питань конфіденційного співробітництва, поступово, але впевнено уходять у минуле. За нашим переконанням, такі підходи мають бути застосовані і в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведений нами компаративний аналіз окремих питань правового регулювання використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні та країнах Європейського Союзу дозволяє стверджувати, що на сьогодні у країнах ЄС означені питання в цілому вирішені у площині

---

⁴⁴ Никифорчук Д. Й., Матвійчук В. В., Савченко А. В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник. К.: НАВСУ, 2004. С. 42.

процесуалізації даного напрямку правоохоронної діяльності. Визначення позитивних та негативних моментів правової регламентації використання конфіденційного співробітництва у Італійській Республіці, Литовській Республіці, Республіці Польща, Федеративній Республіці Німеччина, Французькій Республіці та Чеській Республіці свідчить про доречність лише вибіркової імплементації їх досвіду у цій галузі.

Спільним в питаннях правової регламентації конфіденційного співробітництва в Україні та країнах Європейського Союзу є її поділ на законодавчу та нормативну (відомчу та/чи міжвідомчу). Разом із тим, у деяких випадках існують проблеми щодо суперечливості норм законодавчих та нормативних актів. За нашим переконанням, на рівні законодавства (спеціальні закони) мають регламентуватися лише загальні питання конфіденційного співробітництва (визначення, принципи, напрями використання, питання соціального та правового захисту тощо). У свою чергу, питання організації і тактики використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності, базуючись на нормах законодавства, мають регламентуватися відомчими (міжвідомчими) локальними нормативними актами суб'єктів, яким надано право здійснювати таку діяльність. У кримінальному процесуальному законодавстві мають закріплюватися виключно питання організації та документального оформлення слідчих дій із залученням негласних працівників.

У деяких країнах Європейського Союзу використання конфіденційного співробітництва дозволяється для документування злочинної діяльності та розкриття будь-яких злочинів, а, у свою чергу, у інших – виключно щодо протидії окремим видам кримінальних правопорушень. Такий підхід вважається нам доволі суперечливим і таким, що не завжди приводить до позитивних результатів. За нашим переконанням, конфіденційне співробітництво має використовуватися саме для протидії всім видам протиправної діяльності, відповідальність за які передбачена кримінальним законодавством.

В Україні порядок документування конфіденційного співробітництва є недосконалим і таким, що потребує перегляду в частині її цифровізації та відходу від паперового документообігу, як це запроваджено у більшості країн Європейського Союзу.

За нашим переконанням, врахування вищевказаних положень буде сприяти вдосконаленню правового регулювання використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні,

спрощенню більшості процедурних питань з одночасним підвищенням рівня дотримання вимог режиму секретності, а також в цілому відповідатиме стандартам правоохоронної практики розвинених країн Європейського Союзу.

АНОТАЦІЯ

Активна інтеграція України у Європейський правовий простір вимагає перегляду основних напрямів вітчизняного правового забезпечення більшості соціальних інституцій, однією з яких є правоохоронна сфера. Конфіденційне співробітництво громадян з правоохоронними органами у більшості країн світу є дієвим засобом протидії злочинності. Компаративний аналіз окремих питань правового регулювання використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні та країнах Європейського Союзу свідчить про наявність суттєвих розбіжностей у ключових підходах щодо такої діяльності. Для країн ЄС притаманні певні правові обмеження у визначенні видів кримінальних правопорушень, у протидії яким можливим є використання конфіденційного співробітництва. Крім цього, у правових актах країн ЄС простежується тенденція щодо процесуалізації організаційних і тактичних питань конфіденційного співробітництва. Разом із тим, цифровізація документального забезпечення конфіденційного співробітництва в країнах ЄС забезпечує оптимізацію діяльності працівників правоохоронних органів та сприяє дотриманню вимог режиму секретності. Вдосконалення правового регулювання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності в Україні має здійснюватися з урахуванням позитивних практик такої діяльності у розвинених державах Європейського Союзу з одночасним підтриманням вітчизняних напрацювань, які підтвердили свою дієвість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Албул С. В. Вплив військового мистецтва Стародавнього Китаю на становлення теорії оперативно-розшукової діяльності. *Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії наркозлочинності*: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (14 травня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 14–18.

2. Албул С. В. Домінуючі мотиви конфіденційного співробітництва в умовах сучасних змін у соціальній стратифікації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 1. С. 28–30.

3. Албул С. В. Досвід країн Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської Республіки). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 11–14.

4. Албул С. В. Євроінтеграційний акцент нового кримінально-процесуального законодавства України: новели та вади. *Актуальні проблеми європейської інтеграції*: збірник статей з питань європейської інтеграції та права. Вип. 10. Одеса: Фенікс, 2012. С. 138–143.

5. Бандурка О. М., Манжай О. В., Перепелиця М. М., Шендрик В. В. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія. Харків: Золота міля, 2013. 352 с.

6. Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 352 с.

7. Корнієнко М. В. Особливості встановлення ознак організованих злочинних угруповань. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 12–16.

8. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print> (дата звернення 25.08.2022).

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення 25.08.2022).

10. Никифорчук Д. Й., Матвійчук В. В., Савченко А. В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник. К.: НАВСУ, 2004. 60 с.

11. Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник / Уклад.: С. В. Албул. Одеса: Астропринт, 2017. 132 с.

12. Перепелиця М. М., Шендрик А. В. Інститут конфіденційного співробітництва у ФРН. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 115–119.

13. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

14. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30. 06. 1993 № 3341-XII із змін. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 25.08.2022).

15. Сунь-Цзи. Мистецтво війни. К.: Андронум, 2021. 67 с.

16. Gemeinsame Richtlinien der Justizminister/-senatoren und der Innenminister/-senatoren der Länder über die Inanspruchnahme von Informanten sowie über den Einsatz von Vertrauenspersonen (V-Personen) und Verdeckten Ermittlern im Rahmen der Strafverfolgung. Vom 21. Dezember 1976. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVwV17975> (дата звернення 25.08.2022).

17. Larysa Arkusha, Maksym Korniienko, Anastasiia Berendieieva. Criminal activity in Ukraine in the light of current conditions. *Amazonia Investiga* . 2019. Vol. 8. Núm. 24. P. 386–391.

Information about the authors:

Albul Serhii Volodymyrovych,

Ph.D, Professor,

Professor at the Department of Operatively-Search Activities

Odessa State University of Internal Affairs

1, Uspenska str., Odessa, 65014, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3253-9225>

Korniienko Maksym Viktorovych,

Doctor of Legal Sciences, Professor,

Vice-rector of the Odessa State University of Internal Affairs

1, Uspenska str., Odessa, 65014, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6420-6169>